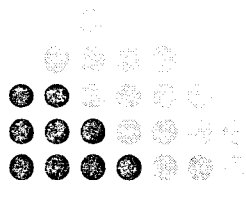

Čo je spoločnosť?

Definícia 1.

- Spoločnosťou sa rozumie **základná organizačná jednotka spolužitia ľudí**.

Je to sebestačné zoskupenie ľudí, ktoré žije na osobitnom **teritóriu**, je si **vedomé osobitej identity** a **rešpektuje jediné politickú moc**. Medzi rozhodujúce vlastnosti patrí aj jej úplná **sebestačnosť**. Ľudia v konkrétnej spoločnosti **zabezpečujú** komplexne biologické aj kultúrne žitie a **potreby** svojich členov.

Čo je spoločnosť?

Definícia 2.

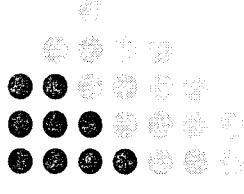
- Druhým výkladom pojmu spoločnosť je, že sama nie je kľúčová a rozhodujúca jednotka spoložitia ľudí, ale je len jednou z viacerých základných jednotiek.
- Ferdinand Tönnies (1855-1936) vo svojej práci "Gesellschaft und Gemeinschaft" z roku 1889 rozlišoval **dva typy zoskupenia ľudí**.

POSPOLITOSŤ

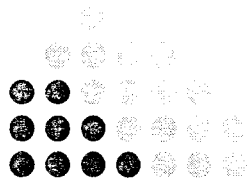
je taký druh sebestačného zoskupenia, ktorý sa zakladá na dobrovoľnosti, na pocitoch prirodzenej solidarity, spolupatričnosti, na pokrvnej príbuznosti, užšom susedstve a priateľských väzbách. Pospolitosť sa vytvára na základe tzv. prirodzenej organickej vôle "Wesenwille" a je charakteristické pre malé, jednoduché, nekomplikované zoskupenie ľudí.

SPOLOČNOSŤ

taký typ sebestačného zoskupenia ľudí, v popredí ktorého stoja individuálne, egoistické záujmy jednotlivcov. Spoločnosť je podľa neho mechanickým agregátom, ktorý slúži na základe racionálnej individuálnej vôle "Kurwille".

Vývoj spoločností / charakteristiky modernizácie

TRADIČNÁ

→ MODERNÁ

↓ spol.

Prechod zabezpečila **RACIONALIZÁCIA**, ktorá sa stala základom procesu **MODERNIZÁCIE**

- 1. **EKONOMICKÉ vzťahy** menia pozíciu

T: sú pevnou súčasťou všetkých sociálnych vzťahov

M: sú úplne odlúčené od soc. vzťahov

- 2. Mení sa vzťah **ČLOVEKA k jeho PRÁCI**

T: kvalita práce závisela od schopností, zručností - rýchlosti človeka

M: dnes to viac záleží na technológii (výrobný pás)

- 3. Zmeny v **SFÉRE PRODUKCIE**

T: typické bolo poľnohospodárstvo a využívanie prírodných zdrojov

M: väčšinový priestor zaberá priemysel, služby

- 4. **PROFESIA**

T: relatívne stabilný počet, dedia sa, vykonávajú sa stále rovnakým spôsobom

M: diferenciaciou a špecifikáciou práce vzniká veľké množstvo nových profesií

- 5. **ORGANIZÁCIA spoločnosti**

T: všetky sféry sa riadili tradíciou, existovali jasné ale nepísané pravidlá,

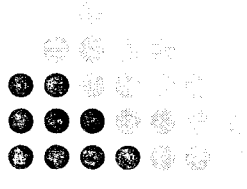
M: rastie byrokratický spôsob riadenia, tento existuje len pomocou písaných pravidiel, smerníc, obežníkov

Vývoj spoločností / charakteristiky modernizácie

TRADIČNÁ
spol.

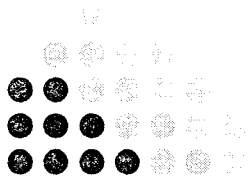

→ MODERNÁ
spol.

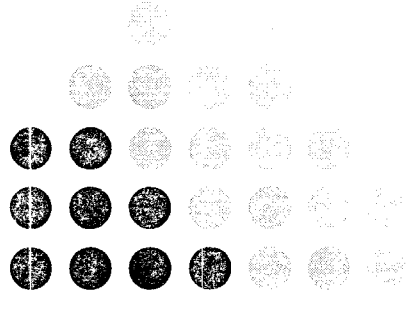
- 6. Zmena v **STRATIFIKAČNOM** systéme
T: dôležitý bol pôvod, ktorý určoval správanie a spôsob života
M: prístupné vzdelanie, peniaze, obchod otvárajú sociálne možnosti, vznik nových vrstiev, ich následná priepustnosť všetkými smermi
- 7. **MOBILITA** priestorová a sociálna
T: ľudia prežili celý život v jednom konkrétnom území, minimálna priestorová mobilita, takisto minimálna sociálna mobilita
M: jej nástupom nastal hromadný presun ľudského potenciálu z dedín do miest, koncentrácia, urbanizácia, otvorila sa priestorová mobilita, a takisto aj sociálna mobilita všetkými smermi
- 8. **Oddelenie SFÉRY RODINY**
T: v rodine sa verejná, ako aj súkromná sféra úzko prelínali
M: nastalo rozdelenie sfér vplyvu v rodinách. Verejný život ovládajú a kontrolujú spoločenské organizácie, a ľudia si riadia iba svoje súkromné sféry...
- 9. Zmena vnímania **postavenia ČLENOV rodiny**
T: Všetci členovia tu mali svoje miesto, sú rovnako dôležití vo viacerých oblastiach
M: Klesá význam detí a starých ľudí, preferujú sa len ľudia v produktívnom veku
- 10. **ROZKLAD rodiny**
T: rodina bola pevná skupina ľudí, typická bola blízkosť členov a úzke vzťahy
M: Stabilné jadro rodiny – rodičia sú často mimo rodiny, minimálna funkčná komunikácia (práca, cestovanie) oslabujú sa vzťahy,

Typológia spoločností

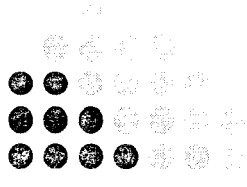

- -typológia podľa vývojových štádií
Pospolitosť – Spoločnosť
Tradičná spoločnosť – Moderná spoločnosť – Postmoderná spoločnosť
- - typológia podľa spôsobu výroby (odlíšenie na základe efektívnosti používanej technológie):
Spoločnosti lovcov a zberačov (lov, teritórium pôsobnosti, migrácia za potravou)
Pastierske spoločnosti (chov zdomácnených zvierat, kočovný život, obchodovne, vojny)
Hortikulárne spoločnosti (prvé usadené, obrábanie pôdy, chov, vojny, početnejšie obyv.)
Agrárne spoločnosti (usadlé, veľké územie, delba práce, remeslá, vznik miest, 3000 p.n.l.)
Industriálne spoločnosti (18.st n.l., technológie, stroje, nadbytok, 90% priem, 10% poľn.)
- - typológia podľa miery ich diferencovanosti (T. Parsons) Podľa toho, čím menej spoločnosti fungujú ako samostatné subsystémy (náboženský, politický, hospodársky, kultúrny) tým sú menej adaptabilné voči prostrediu.
Primitívne spoločnosti → nástup P/SMA → Prechodné spoločnosti → nástup PRAVA → Moderné spoločnosti (sú najdiferencovanejšie – majú diferencované subsystémy)

**Sociálna štruktúra, sociálne nerovnosti,
sociálna diferenciácia a sociálna
stratifikácia**

Sociálna štruktúra

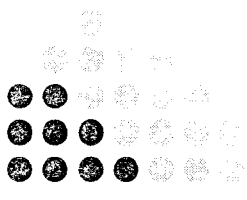

- Výraz používaný na opis spoložitia ľudí. Protikladom štruktúry je beztvornosť, chaos. Keď sociálne správanie javí známky zásadovosti dlhšie, môžeme o ňom hovoriť ako o správaní štruktúrovanom.
- Sociálna štruktúra sa teda môže chápať ako:
sieť vzájomne prepojených, súvisiacich, normatívne riadených sociálnych vzťahov medzi jednotlivými prvkami v sociálnom zoskupení. Sociálnu štruktúru netvorí všetky interakcie, ale len tie, ktoré majú dlhodobý charakter – t.j. sociálne vzťahy, tie tvoria sieť sociálnych vzťahov.

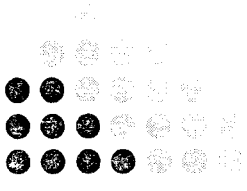
Druhy sociálnych štruktúr.

- Je ich toľko, koľko existuje sociálnych zoskupení. Súvisí s prežitím jednotlivcov a preto aj podoba sociálnej štruktúry ovplyvňuje výkonnosť a efektívnosť skupín.
- **Niektoré prvky sociálnej štruktúry.**
- **Sociálny status:**
pozícia, postavenie, miesto v sociálnej štruktúre. Pozícia v systéme horizontálnych aj vertikálnych diferencií. (muž, syn, sestra, lekár),
delenie:
 - a) **získaný** (získaný vlastným úsilím),
 - b) **pripísaný** (status získaný bez vlast. zásluhy, v dôsledku sociálnych okolností, dedičstvo)
 - c) **vrodený** (status pridelený na základe pohľavia)
 - d) **vnútený** (status nedobrovoľne pridelený soc. okolnosťami – nezamestnanosť)
 - e) **súhrnný** zložený, ktorý je z viacerých faktorov, (prestíž, moc, vzdelanie, životný štýl)
 - f) **čiasťkový**

Sociálna štruktúra

- **Sociálna rola**
Súbor očakávaných činností (správaní) spojených s určitým sociálnym statusom.
Súbor vykonávaných činností (správaní) spojených s určitým sociálnym statusom.
Je zrejmé, že medzi výkladom a výkonom role môžu nastať diferencie.
Rola je dynamickým aspektom statusu. Kým rola sa hrá, status vymedzuje, obmedzuje.
Systém status + rola tvorí základnú analytickú jednotku sociálnej štruktúry.
- **Rolové správanie**
sa človek musí naučiť (napodobenie, identifikácia, učenie). Rolové správanie je výsledkom socializačného procesu. Zmena role môže byť dôsledkom spoločenskej zmeny ako napr. industrializácia.
- **Rolové napätie** (je existujúci stres pri vykonávaní role, dlhodobá existencia vedie k zlyhaniu)
- **Rolový konflikt** konfrontácia protichodných požiadaviek sociálnych rolí.
a) **intraolový konflikt** – súkromný lekár má liečiť, viesť agendu súkromnej ambulancie...
b) **interolový konflikt** - rola priateľa a šéfa

Sociálne nerovnosti, sociálna diferenciácia

Sociálne nerovnosti

Sociálne nerovnosti sú stav, v ktorom členovia spoločnosti nemajú rovnaký prístup k sociálnym zdrojom, alebo hodnotám (bohatstvu, moci, prestíži...)tieto zdroje sú v každej spoločnosti obmedzené, a vnútorná štruktúra spoločnosti ich nerovnomerne rozdelí medzi jednotlivcov a skupiny. Toto usporiadanie má vždy hierarchickú podobu postavenú z vrstiev...(skupiny, kategórie ľudí), ktoré sú odstupňované presne podľa podielu na využívaní sociálnych zdrojov.

? **Moc:** schopnosť jednotlivcov a soc. skupín presadiť vlastnú vôľu a záujmy aj napriek odporu iných. A to buď nátlakom, silou, presvedčovaním, alebo ovplyvňovaním

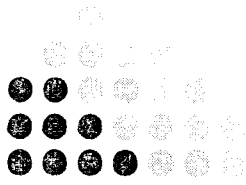
? **Prestíž:** spoločenská úcta, obdiv, alebo uznanie spojené s určitým soc. postavením, ktoré sa prejavuje vyznamenaním, privilégium, vážnosťou, alebo poctami.

Sociálna diferenciácia

proces vytvárania a aj stav existencie rozdielov, odlišností ľudí v spoločnosti, ktoré majú sociálny základ. Sociálny základ znamená, že takéto odlišnosti sa akceptujú výlučne prostredníctvom dohody ľudí.

Horizontálne sociálne diferenciácie (nedá sa vytvoriť poradie sú na jednej vrstve..., napr. náboženstvo, národnosť...)

Vertikálne sociálne diferenciácie (možno vytvoriť prirodzené poradie, napr. výška príjmu, miera prestíže...)

Sociálna stratifikácia

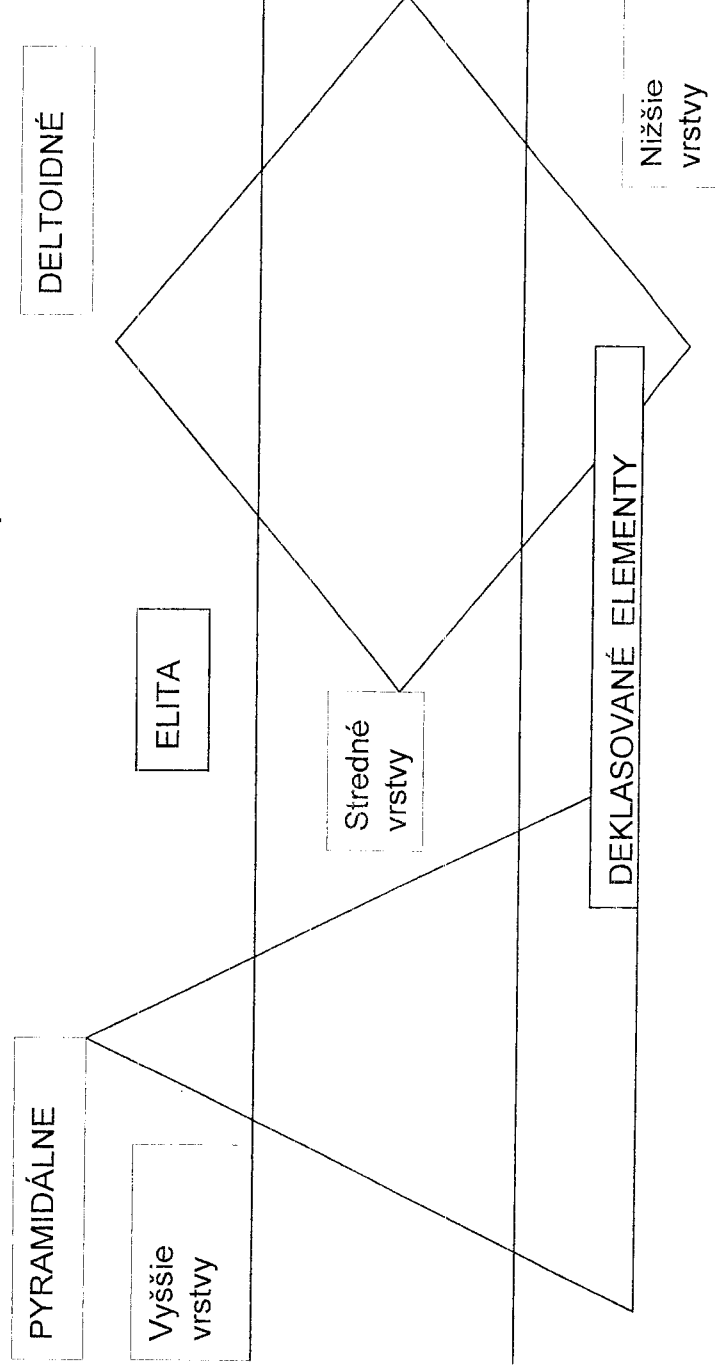
je usporiadanie ľudí v určitom sociálnom zoskupení do vrstiev podľa konkrétneho meradla. Delenie spoločnosti na vrstvy zložené z jednotlivcov a soc. skupín s nerovnakým podielom na čerpaní sociálnych zdrojov

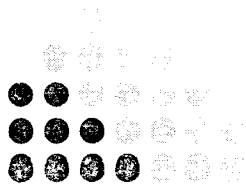
Dôvodom sú soc. nerovnosti, fyzické a biologické rozdiely, obmedzenosť, nedostatok zdrojov pre všetkých ľudí, potreba motivovania ľudí na zabezpečenie ich prežitia.

Stratifikačné schémy usporiadania spoločnosti

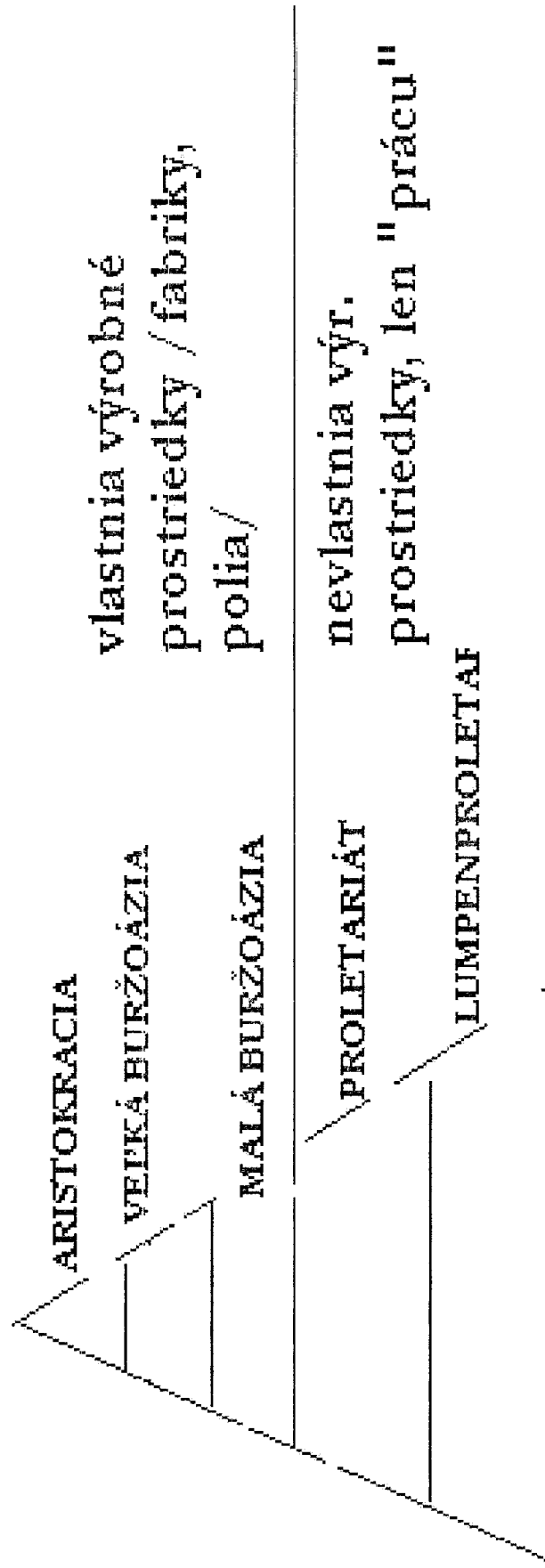
spoločnosť na konci 19.stor.

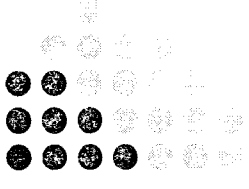
spoločnosť na začiatku 21. stor.

Marxova predstava stratifikácie

Sociálna stratifikácia

Stratifikačné systémy:

Otrokársky : extrémna forma nerovnosti

Kastovnícky: rozšírený medzi hinduistami

Stavovský: európska feudálna spoločnosť (doteraz spomínané sú relatívne uzavreté)

Triedny: moderné priemyselné spoločnosti (posledná spomínaná relatívne otvorený stratifikačný systém)

Mobilita v stratifikačných systémoch:

Je pohyb jednotlivcov i soc. skupín v stratifikačnom systéme spoločnosti z jednej pozície do druhej..

Horizontálna mobilita – \leftarrow , \rightarrow

pohyb osoby z jednej pozície do druhej v rámci tej istej sociálnej vrstvy. (zmena prac. pozície bez platovej zmeny u toho istého zamestnávateľa)

Vertikálna mobilita - \uparrow , \downarrow , je vzostupný alebo zostupný pohyb osoby v stratifikačnom systéme spol., čiže pohyb z jednej soc. vrstvy do druhej. (pracovný postup na vyššiu pozíciu riadenia)

KULTÚRA

Kultúra

Človek má oproti zvieratám, oveľa nižšiu biologickú vybavenosť na prežitie v prírode. Túto „nedostatočnosť“ kompenzuje združovaním a sociálnym spôsobom života, teda vytváraním kultúry.

- **Pojem kultúra sa v sg. používa na označenie všetkého, čím sa človek odlišuje od zvierat.** Je to celkový spôsob života ľudí. **Chápeme pod tým: spôsoby myslenia, správania, činnosti, ktoré sa rozširujú prostredníctvom učenia a socializácie.** Kultúrou tiež rozumieme, názory, jazyk, právo, obyčaje, návyky, ktoré svojou činnosťou vytvoril človek.

Def: „Kultúra je súbor výtvorov ľudskej činnosti, (tak materiálnych ako aj nemateriálnych), hodnôt a uznávaných spôsobov konania, objektivizovaných a prijatých v nejakom zoskupení a odovzdávaných iným zoskupeniam a ďalším pokoleniam.“

- Kultúra je kolektívny ľudský produkt, výsledok všetkej spoločenskej činnosti ako aj materiálnej výroby.
- **Existuje rozdiel medzi pojmami :**
Civilizácia: technický rozvoj, cez ktorý človek získava nadvládu nad svojím prostredím.
Kultúra = proces skvalitnenia života v skupine, zlepšenie, zvýznamnenie vecí, javy a procesy zamerané na zušľachtenie človeka i skupiny.

Kultúra

- Sa prejavuje vo svojich PRVKOCH v podobe :
Materiálnej kultúry: tvorená hmotnými, hmatateľnými výtvormi ľudskej činnosti, -artefaktmi.
Nemateriálnej (duchovnej) kultúry: abstraktné výtvary ľudí, myšlienky, predstavy, idey, sociálne inštitúcie
- **Názory a poznatky:**
obsahuje teda:
predstavy človeka o svete, ako aj rôzne teórie a dôkazy.
Názory, sú také závery poznávania, ktoré sa nekladajú na dostačujúcich empirických dôkazoch. **Môžu byť** pravdivé, nepravdivé, alebo také, ktorých pravdivosťná hodnota sa nedá dokázať.
Poznatky sú špecifickou podskupinou názorov a to preto, že obsahujú len také výsledky poznávania, ktoré sa zakladajú na empirickom dôkaze.
Do tejto oblasti patria aj filozofické, náboženské predstavy aj ideológie (Ideológia: systém tvrdení, ktoré spájajú výpovede o spoločnosti s vyhláseniami, ktoré sú žiaduce z hľadiska istej skupiny ľudí.)
- **Hodnoty:**
všeobecne prijaté predstavy ľudí o tom, čo sa v danej kultúre ľudia snažia dosiahnuť, čo sa pokladá za dobré, za zlé.... to čo sa uprednostňuje a čo nie. Obyčajne majú abstraktnú všeobecnú povahu. Rôzne kultúry majú rôzne hodnoty, ktoré sa časom môžu aj meniť.
Môžu byť:
Absolútne: hodnota sama o sebe (spravodlivosť, krása, dobro)
Inštrumentálne: to sú také hodnoty, ktoré nám pomáhajú dostať sa k absolútnym hodnotám...(nap. peniaze, auto)

Kultúra

Normy:

sú **sociálne očakávania, pravidlá, regulatívy, predpisy, smernice, ktoré ľudom predpisujú správanie v určitých spoločensky významných situáciách**. Sú stabilizátormi spoločenského života.

Delíme ich na a.) zakazujúce, b.) prikazujúce

Podľa toho aké silné sankcie sú s nimi spojené ich delíme na:

obyčaj, zvyková norma s dlhodobou tradíciou, sú sankcionované najslabším spôsobom

módu, panujúci vkus, daná obľúbenosť, je charakteristická rýchlou zmenou, slabé sankcie

mravy spojené s morálkou, sankcie sú prísnejšie ako v predchádzajúcich dvoch prípadoch

zákony, pravidlá, normy, ktoré sa vyžadujú, sú nevyhnutné. Sú zabezpečené právne a administratívne. Miera sankcie je od napomenutia až po najťažšie justičné tresty.

tabu, je druh normy spájajúci prísny zákaz (právne sankcionovaný) s naučeným odporom, alebo zábranou. Tabu sa pokladá nielen za niečo zločinné, ale aj patologické. (slovo tabu = nedotknuteľný predmet, teda niečo posvätné, či zakázané) príkladom v nasej kultúre je nap. chápanie kanibalizmu, či incestu.

schéma druhov noriem, podľa prísnosti ich sankcionovania od najslabšej :

obyčaj → **móda** → **mravy** → **zákony** → **tabu**

Existuje prepojenie medzi normami, hodnotami a sankciami.

Kultúra

Symbyly:

sú materiálne aj nemateriálne skutočnosti – predmety, slová, gestá, ktoré nesú istý význam, ktorý rovnako chápu všetci členovia konkrétnej spoločnosti.

Symbyly majú rôzne formy:

- a.) verbálne to je jazyk
- b.) neverbálne (nap. podanie ruky, snubný prsteň)

V rôznych kultúrach sa nemusia jednotlivé symbyly zhodovať vo svojich významoch.

Kultúra

Sociálne inštitúcie

- **Sústava pravidiel** (súbor vžitých, tradičných a ustálených spôsobov) **ktoré určujú, akým spôsobom sa členovia skupiny vysporiadávajú s pínemim univerzálnych otázok prežitia** - Ako sú :
Rozmnožovanie, Sexuálny prístup, Starostlivosť o mládež, Socializácia, Vzdelanie, Náboženstvo, Rozdeľovanie moci, Výroba, rozdeľovanie a spotreba statkov, Sociálna kontrola
- **Všobecne používaný spôsob konania praktizovaný v danej kultúre a prenášaný z jednej generácie na druhu.**
- **Sú to štandardné typy správania v službách ľudí. Inštitúcie sú zväčša multifunkčné**, a preto jedna inštitúcia môže riadiť často viac z týchto univerzálnych problémov.
- **Príklady inštitúcií: Rodina, Vzdelávanie, Náboženstvo, Vláda, Ekonomika**
- Nemýliť si s organizáciou! (organizácia je skupina ľudí, ktorí vykonávajú činnosti inštitucionalizovaným spôsobom, inštitúcia len spôsob výkonu činnosti)

Inštitucionalizácia.

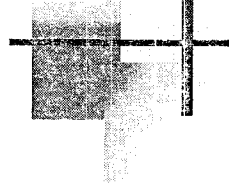
- Proces, v rámci ktorého sa stávajú určité sociálne činnosti natoľko pravidelné a trvalé, že sa začínajú chápať ako zložky inštitúcií.

Kultúra

- Ľudia majú tendenciu poznávať, vysvetľovať a hodnotiť jednotlivé kultúry z hľadiska tej kultúry, ktorej sú členmi, a táto ľudská tendencia sa nazýva **etnocentrizmus**.
- **kultúrny relativizmus** zastáva názor, že každá kultúra je tak jedinečná, že poznať a pochopiť ju môžeme len na základe jej vlastných hodnôt a noriem.
- **sociokultúrny systém** = špecifická kultúra, relatívne autonómnej, historicky utvorenej, vnútorne integrovanej sociálnej skupiny, resp. konkrétnej spoločnosti (Slovenská spol., Japonská spol.)
- **subkultúra** = súbor osobitných prvkov kultúry, charakteristický pre sociálne skupiny, existuje v konkrétnej spoločnosti a v jej dominantnej kultúre. Môžu vznikáť na rôznych základoch: etnické, náboženské, regionálne...atd. Nemusí byť v úplnom súlade s dominantnou kultúrou.
- **kontrakultúra** = kontrastná subkultúra, vystupuje ostro proti dominantnej kultúre spoločnosti, najčastejšie na okraji spoločnosti, v sociálne deklasovaných prostrediach (kriminálni, bezdomovci)...vznikajú z protestu proti spoločnosti a dominantnej kultúre v snahe presadiť zmenu (anarchisti,...)
- **difúzia** proces šírenia, rozptylu a prenášania kultúrnych prvkov a ich systémov z jednej kultúry do druhej
- **akulturácia**: proces sociokultúrnych zmien, ktoré vznikajú ako dôsledok stretu rôznych kultúr.

V dominantnej kultúre sa stretávame s : **umeleckou k., ľudovou k., masovou k.**

Náboženský, ekonomický a politický systém

Náboženský systém

- **Náboženstvo** (def): systém názorov založených na viere, ktorými ľudia vysvetľujú to, čo pokladajú za nadprirodzené, posvätné a súbor praktík, ktorými na to reagujú. (Durkheim)
- Viera v posvätné, v to čo presahuje človeka, (lat. sacrum) je presne tým, čo náboženstvo odlišuje od iných názorových smerov. Je stavaná do opozície k svetskému, profánnemu.
- **plní funkcie:**
poskytuje oporu v ťažkých životných situáciách, odpovedá na otázky o zmysle života, presahuje každodennú skúsenosť, dáva pocit identity, vymedzuje normy, hodnoty a vzory správania

Základné prvky náboženstva:

- Náboženská viera
- Náboženské symboly
- Náboženské praktiky
- Náboženské spoločenstvo
- Náboženské zážitky a skúsenosti
- Náboženské morálne základy

Náboženský systém

- **Náboženská viera:** presvedčenie o existencii niečoho, čo sa nedá dokázať, systém vier, dogiem, učení a predstáv o posvätnom. Typov náboženských vier je veľké množstvo:
 - **Mágia- supernaturizmus** (viera v čarodejnú moc, ktorá dokáže meniť svet)
 - **Animizmus** (viera v životnú silu, dušu ktorú má každá vec v prírode)
 - **Teizmus** (viera v nadprirodzené bytosti vládnuce nad svetom) delíme na:
 - **Monoteizmus** viera v jedného Boha
 - **Polyteizmus:** viera vo viacerých bohov
 - **Posvätná filozofia:** viera v sväté princípy
- **Náboženské symboly:** veci a činnosti, ktoré nemajú pôvodne náb. význam, ale nadobúdajú ho vo chvíli, ak sú ľuďmi použité na vyjadrenie ich vzťahu k posvätnému (kríž, modlitebný remienok, totem)
- **Náboženské praktiky:** činnosti, obrady ktoré sú zamerané na posvätno. Náboženský rituál: je obrad, vykonávaný pri určitej príležitosti, určitým štandardným spôsobom. (krst, modlitba)
- **Náboženské spoločenstvo:** skupiny veriacich. **Cirkvi, Denominácie, Sekty, Kulty.**
- **Náboženské zážitky a skúsenosti** : subjektívne uvedomovanie si nadprirodzena pôsobí na integritu, vieru
- **Náboženské morálne základy:** (regulujú život – morálne kódexy : desatoro, šáriát)

Ekonomický systém

- V záujme prežitia spoločnosti a jej členov je nevyhnutné riešiť univerzálnu otázku produkcie, rozdeľovania výrobkov a služieb, ktoré uspokojujú ľudské potreby. (Otázky s tým spojené sú dnes vnímané ako otázky trhu a ekonómie: čo? V akom množstve? akým spôsobom? pre koho? za koľko?) Sg. zaujíma ako ekonomický systém vplýva na ostatné časti spol. života, vzťahy a súvislosti ekonom. procesov a ich následky na jednotlivca.
- **tvoria inštitúcie, ktoré zabezpečujú výrobu, výmenu, rozdeľovanie a spotrebu tovarov a služieb v spoločnosti.**
- Vznikol ako výsledok deľby práce v spoločnosti, obsahuje nasledovné sektory
Primárny sektor: získavanie surovín, materiálov, pestovanie plodín
Sekundárny sektor: pretváranie surovín na tovary
Terciálny sektor: poskytovanie služieb
- **3. druhy ekonomických systémov z hľadiska historického vývoja**
Systém predindustriálnych spol.
Systém industriálnych spol.
Systém postindustriálnych spol.
- **Typy ekonomických systémov:**
Kapitalistický: súkromné vlastníctvo, max. individuálny zisk, voľný trh, voľná konkurencia, suverenita spotrebiteľa, slobodný trh
Socialistický: kolektívne vlastníctvo a ciele, obmedzovanie súťaže zásahom štátu, centrálné plánovanie
Zmiešaný

Ekonomický systém

Práca

- Je činnosťou zameranou na uspokojovanie ľudských potrieb, ktorou sa vytvárajú materiálne a nemateriálne produkty.

Povolanie

je druh práce, vykonávaný za určitú odmenu, vyžadujúci si určité schopnosti, odbornú prípravu, dávajúci jednotlivcovi v spoločnosti istú sociálnu pozíciu.

Činnosti, na báze ktorých sa vytvárajú skupiny, ktoré sledujú svoje záujmy na trhu práce.

Profesionálna autonómia:

- je legitímna sloboda profesiovej skupiny rozhodovať o :
 1. požiadavkách kladených na adeptov
 2. o obsahu a forme profesionálnej prípravy
 3. o zásadách správneho výkonu povolania
 4. o sankciách za porušenie zásad správneho výkonu povolania
 5. uplatnení moci pomocou schopnosti zabrániť iným, aby súťažili na trhu práce
- Frederik Taylor: zač. 20.stor. vedecké riadenie, zracionalizovanie práce, postupu (pre každú prácu existuje spôsob, ktorý je zo všetkých najlepší.)
- Fordizmus a jeho výrobný pás (reakcia na prísun imigrantov do USA, ponuka jednoduchej, nekvalifikovanej práce) – následok sterotyp, odosobnenie
- Hawthornské experimenty: Mayo, 1940, → povodne mali skúmať fyz. faktory práce...ale zistili nové veci: dievčatá vo fabrike zvyšovali výkon nie na základe fyz. podnetov (intenzita svetla...atd) ale na základe ľudského prístupu, toho ako s nimi komunikovali. Manažéri sa k nim chodili radiť, hovorili s nimi. Nástup human relation...začali sa skúmať všetky faktory, ktoré podmieňujú ľudskú prácu.

Politický systém

▪ **Politika ako boj o moc**

Moc

môžeme chápať ako schopnosť jednotlivcov, alebo skupín presadiť svoju vôľu pri uskutočňovaní spoločenských záležitostí a činností pre nich výhodnými spôsobmi a to aj napriek odporu ostatných ľudí. Vytvára to mocenskú nerovnosť, ktorá je základom fungovania spoločenského systému.

Delíme na :

- **Legitíma moc – autorita** (oprávnenosť moci, jej sociálne potvrdenie a uznávanie členmi spoločnosti)
- **Nelegitímna moc** – vláda násilím

Typy authority

TRADIČNÁ autorita: /osobné vzťahy, legitímujú sa na základe tradície, obyčaje...patriarchálny otec, faraón/

CHARIZMATICKÁ autorita: (charizma=dar) /osobné vzťahy, legitímujú sa charizmou, daný človek disponuje niečím novým a neobyčajným na rozdiel od ostatných členov. Nedržia sa starých pravidiel, ale zavádzajú niečo nové...vodcovia, proroci, prorok Budha, Napoleon/

LEGÁLNO - RACIONÁLNA autorita /neosobné vzťahy, legitimizácia neosobnými pravidlami, postupmi, je to moc zákona a nie ľudí, nie oddanosť ľuďom, ale zákonu....prezident/

Politický systém

- **politika ako fungovanie štátu**

Štát:

je politický aparát, ktorý vládne nad určitým územím a opiera svoju moc o systém zákonov a možnosť legálneho použitia sily k presadeniu štátneho záujmu.

= Plní funkcie:

- obrana vlastného územia, občanov, expanzia na cudzie územia,
- zabezpečovanie ekonomických, kultúrnych a politických záujmov spoločnosti.
- dbá na bezpečnosť občanov,
- reguluje vzťahy medzi pravidlami, rieši spory,
- tvorí podmienky pre rozvoj

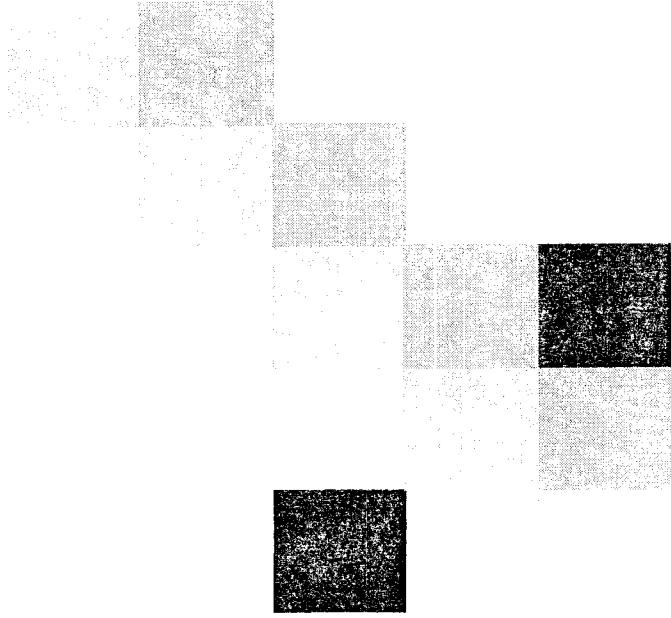
- **Formy vlády:** charakteristiky naštudovať v knihe

TOTALITÁRNE

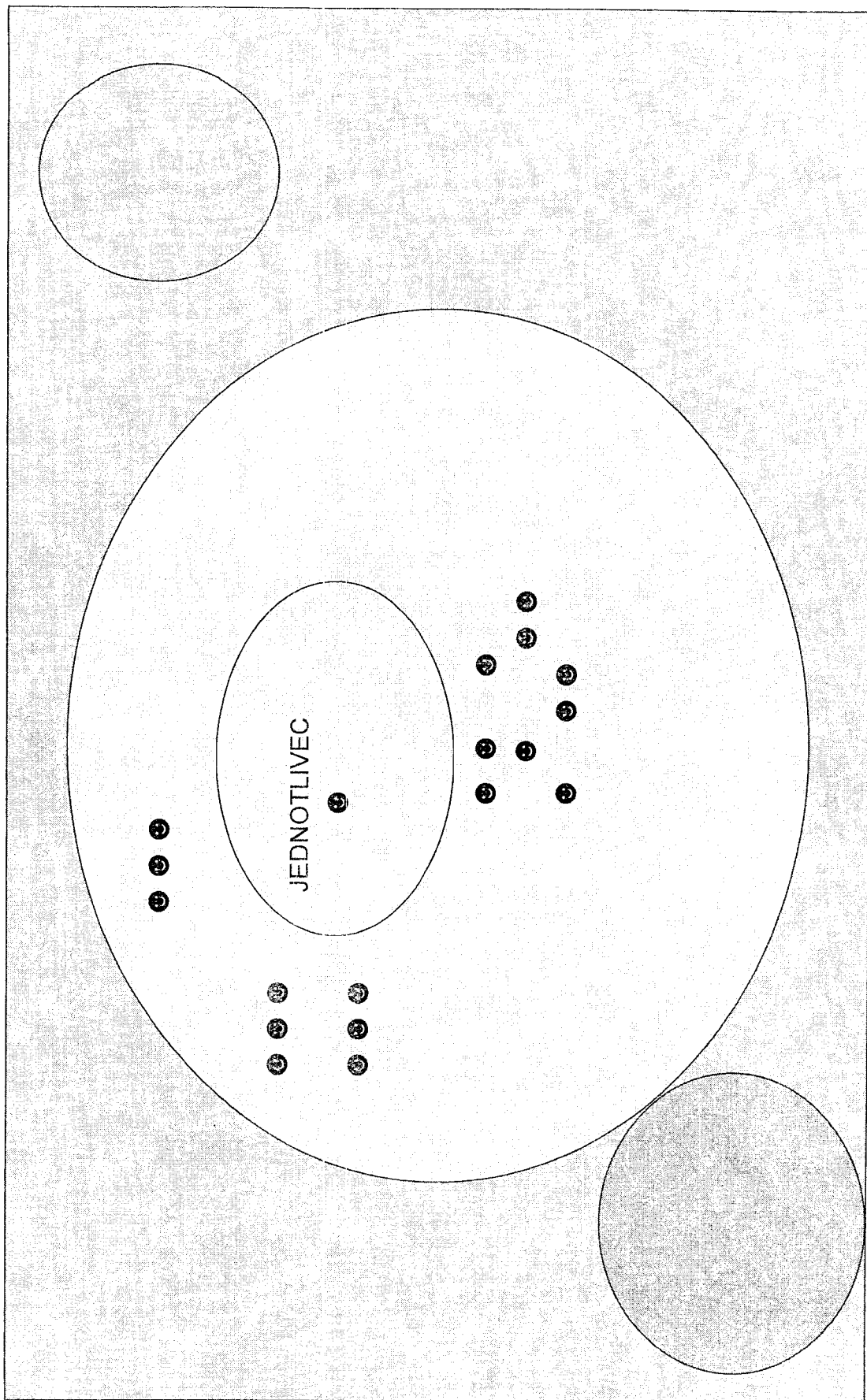
DEMOKRATICKE

AUTOKRATICKE

Sociálne skupiny

Sociálne skupiny

Sociálne skupiny

Sociálna skupina

- akékoľvek ľudské zoskupenie v reálnom priestore, teda určitý počet osôb spojených vzájomným pôsobením (- interakciou), uskutočňujúcim sa podľa istých vzorov a pravidiel, pričom tieto osoby pociťujú svoju prináležitosť ku skupine a aj ostatní ich pokladajú za jej členov.

Definícia teda obsahuje tri dôležité znaky

Sociálna interakcia

- vzájomné pôsobenie členov, ktoré sa uskutočňuje podľa určitých pravidiel; každá sociálna skupina má vlastné pravidlá interakcie, ktoré závisia od charakteru skupiny, od jej činností, od skupinových hodnôt, noriem, cieľov

Pocit prináležitosti, príslušnosti ku skupine

- členstvo v skupine, ktoré členom dáva pocit, že patria do skupiny a stotožňujú sa s ňou – s jej hodnotami, normami. Tým vlastne oddeľuje jej členov od tých, ktorí do skupiny nepatria, čiže oddelenie „našich“ od „cudzích“ a toto rozdelenie chápu členovia skupiny aj všetci ostatní členovia spoločnosti;

Skupinová identita (totožnosť)

- je príslušnosť ku skupine, ktorú uznávajú aj tí, ktorí do skupiny nepatria; identita jednotlivcov sa často odvodzuje práve od ich skupinovej identity

Sociálne skupiny

Ďalšími dôležitými znakmi sú :

skupinové (spoločné) ciele, spoločné činnosti, vnútorná štruktúra, skupinové hodnoty, normy, vzory správania

...Ak v nejakom sociálnom útvare spomínané znaky nenachádzame, tak ho nemôžeme pokladať za sociálnu skupinu

Predstupňom sociálnej skupiny sú – sociálne agregáty t.j. soc. kategórie, dav, publikum

Systémy vyšších makroštruktúrnych rádoov sú ľud, národ spol. triedy, príp. spol. organizácie

Funkcie, ktoré skupiny plnia pre členov delíme na :

- **Inštrumentálne (nástrojové) funkcie** ľudia vytvárajú skupiny na dosiahnutie cieľa (úlohy), ktorá presahuje možnosti jednotlivca, plní ich napr. rodina, školská trieda, vedecké tímy
- **Afektívne (citové) funkcie** – soc. skupina uspokojuje rôzne psychologické a sociálne potreby svojich členov. Ide napr. o rôzne priateľské skupiny, záujmové skupiny, kluby dôchodcov
- Sociálne skupiny obvykle plnia oba druhy funkcií, pričom jedna z nich zvyčajne dominuje.
- Zo spomínaných funkcií, ktoré sa naplňajú v skupine sa odvodzuje aj povaha vodcu v tejto skupine:
- **Inštrumentálny vodca:** orientácia na dosahovanie cieľov a realizáciu úloh
- **Expresívny vodca:** orientuje sa na pohodu, dobré vzťahy členov, náladu

Sociálne skupiny

- Typy sociálnych skupín (podľa)
 - a) veľkosti: **MALÉ a VEĽKÉ**
 - b) povahy väzby medzi členmi: **PRIMÁRNE a SEKUNDÁRNE**
 - c) spôsobu, akým sú explicitne vytvárané pozície členov, práva a povinnosti: **FORMÁLNE a NEFORMÁLNE**
 - d) spôsobu, akým je jedinec spätý so skupinou: (rozlíšiť členstvo fyzické a psychické) **ČLENSKÉ a REFÉRENCNÉ**
 - e) typu solidarity: **IN-GROUP** –vlastné a **OUT-GROUP** – cudzie
 - f) stupňa stálosti: **KRATKODOBÉ a STÁLE**
 - g) miery exkluzivity: **OTVORENÉ a UZAVETÉ**
 - h) spôsobu nadobúdania členstva: **NARODENÍM a VSTUPOM**
 - i) možnosti ukončenia členstva: **ZRUŠITELNÉ a NEZRUŠITELNÉ**

Sociálne skupiny

▪ Typy sociálnych skupín

malé skupiny :

Charakterizuje ich nejaký počet osôb, ktoré sú vo vzájomnej, pravidelnej a bezprostrednej interakcii, pričom členovia reagujú na každého jednotlivého člena ako na samostatnú individualitu (max. 20.). V malých skupinách prevláda fyzická blízkosť, intimita po rozsiahlejšie časové obdobie. V takýchto skupinách máme možnosť realizovať svoje očakávania a môžeme veci vo vnútri korigovať, vyvíjať stále tlak na to čo členovia skupiny „my“ robia

Môžu byť formálne i neformálne. (Nemali by byť stotožňované s primárnymi skupinami.) Sú to napr. : kolektív, rodina, gang, pracovná skupina.

veľké skupiny :

Sú to skupiny, kt. sa skladajú z takého počtu členov, že členovia už nemôžu byť v priamej interakcii. Sú rozptýlení na väčšom priestore, prevládajú tu neosobné vzťahy. Veľká skupina uprednostňuje pred tím, čo nás rozdeľuje, to, čo nás spojuje (alebo to čo si myslíme, že nás spojuje, príp. čo by sme chceli aby nás spojovalo) – nestávajú sa vlastnou sk. samy od seba, tými ich najprv musíme urobiť – napr. vytrvalým hlásaním jednoty. Integračný proces je teda komplikovanejší (než v malých skupinách).

Príkladom veľkej skupiny je napr. politická strana, feministické združenie, vláda národného štátu, atď..

Sociálne skupiny

■ Typy sociálnych skupín

primárne (prvotné)skupiny:..

Je pre nich **charakteristická intimita**, bezprostredný **kontakt tvárou v tvár**, a ten je možný len v skupinách s **malým počtom osôb**. **Emocionálne vzťahy v nich sú základom súdržnosti** (skupinovej kohézie), sú **relatívne stále**. Jedinec sa **angažuje celou svojou osobnosťou**, (nie iba výkonom určitej role).

Príklad - prototyp je **rodina**. Ďalšími príkladmi sú susedské skupiny, skupiny rovesníkov, tesne spojené dedinské komunity.

sekundárne (druhotné) skupiny:

Tvorí **protiklad ku primárnej skupine**. V sekundárnych skupinách **prevládajú sekundárne, neosobné, sprostredkované, funkčné, inštrumentálne, interpersonálne vzťahy** za účelom **dosahovania určitých cieľov**. **Doba trvania je obmedzená trvaním funkcie, ktorú plnia**. **Jednotlivec plní iba predpísané role**. Väčšinou majú sekundárne skupiny **väčší počet členov**.

Sú to napr. **asociácie, organizácie, pracovné skupiny, záujmové združenia, politické strany, cirkevné denominácie**.

Sociálne skupiny

- Typy sociálnych skupín

Neformálne skupiny:

Neformálna skupina je súbor **relatívne malého počtu osôb**, ktorý vznikol na základe neformálnych, osobných vzťahov, t.j. na vzájomnom osobnom výbere členov. **Vzniká spontánne, zmysel a dôvod jej existencie je daný „zvnútra“**. Medzi členmi existujú **bezprostredné kontakty** a nie sú presne vymedzené soc. role. Tieto skupiny poskytujú svojim členom **vysokú mieru emocionálneho uspokojenia**. Neformálne skupiny môžu vzniknúť aj vo vnútri formálnych soc. skupín.

Formálne skupiny :

Formálna skupina je typom **soc. skupiny, ktorej vznik a zmysel** (teda ciele, normy,) **je daný „zvonku“** a je dopredu určený (normami, predpismi). Členovia sú spojení formálnymi vzťahmi, ich **interakcia je regulovaná predpísanými normami**, taktiež sú ich **sociálne pozície hierarchizované**. Tieto skupiny rozvinuli formálne inštitúcie, **formálny systém kontroly** a formálne organizácie“.

Sú to napr. – pracovné skupiny.

Sociálna skupina sa však môže postupne pretvárať z formálnej na neformálnu (napr. - školská trieda), a aj opačne.

Sociálne skupiny

- Typy sociálnych skupín

vnútorné (in - group) = vlastné:

pre označenie skupiny, pre ktorú je charakteristické silne vytvorené vedomie spolutnážiteľnosti a príslušnosti ku skupine (tzv. vedomie „my“), silná identifikácia členov so skupinou, silné putá medzi členmi. Je to teda tá skupina, do ktorej človek patrí, za člena ktorej sa pokladá a označuje ju slovom „my“.

Príkladom je rodina. Vedie často ku vzniku etnocentризmu

vonkajšie (out – group) = cudzie:

označenie všetkých ostatných skupín, okrem skupiny vlastnej. Je teda protikladom vlastnej skupiny; je to skupina, ktorú človek pokladá za cudziu, nepatrí do nej, dištancuje sa od nej a označuje ju ako „oni“.

Sociálne skupiny

Typy sociálnych skupín
členská skupina:

Je to taká skupina, v ktorej je jednotlivec (fyzicky reálnym) členom, do ktorej patrí a v rôznej miere sa s ňou identifikuje. Je faktická, interakčná, reálna.

referenčná (vzťahná):

Je skupinou, na ktorú sa jednotlivec orientuje (bez ohľadu na to, či do nej patrí alebo nie) a ktorá mu slúži ako štandard hodnotenia vlastného správania.

Môže byť :

pozitívna jednotlivec sa s ňou stotožňuje, súhlasí s jej normami a hodnotami, obdivuje ju, napodobňuje vzorce správania sa jej členov, túži byť jej príslušníkom
negatívna jednotlivec s ňou nesúhlasí, vyhýba sa jej, odsudzuje ju, odmieta jej hodnoty a normy

imaginárna jednotlivec nie je jej členom, chce ním byť, avšak možnosť stať sa jej členom je nepravdepodobná

Sociálne skupiny

Organizácia

Sociálna organizácia.

je veľká sekundárna, formálna sociálna skupina vytvorená na to, aby dosiahla konkrétne spoločenské ciele, resp. plnila určité úlohy v spoločnosti

Organizácie nachádzame v každom sektore spoločnosti (politické, ekonomické, vzdelávacie, zdravotnícke, náboženské...

■ Poznáme 3. druhy organizácií:

Dobrovoľná: spolieha sa na morálnu participáciu členov, bez nároku na finančnú odmenu. Členmi sa ľudia stávajú na základe vlastného rozhodnutia, ľudia prijímajú konformné správanie typické pre túto organizáciu prejavujú tak svoju lojalitu, následne je tu prítomná sebakontrola

Utilitárna: (prospešná) tvorí medzistupeň medzi dobrovoľnou a donucovacou. Človek sa ich členom stať nemusí, ale vo vlastnom záujme sa ním stáva, lebo očakáva budúci úžitok.

Donucovacia: členovia sa do nich dostali proti svojej vôli, z nevyhnutnosti alebo prinútenia. Prevláda formálna kontrola, opierajúca sa o odmeny či tresty.

Sociálne skupiny

Organizácia - Byrokracia

- Jej fungovanie popísal Max Weber – vypracoval ideálny typ formálnej organizácie, kde kritériom bola racionalita.

Charakteristiky byrokracie:

- funkčná špecializácia a delba práce
- hierarchické usporiadanie statusov a rolí, hierarchia v riadení, autorita pozície, práva povinnosti, kompetencie
- presne stanovené písané pravidlá, formalizovaná komunikácia
- neosobný prístup, neutrálne správanie
- Kariéra (postup) ľudí v organizácii na základe zásluhovosti

Nedostatky byrokracie:

- Dehumanizácia- odľudštenie
- Nadbytočnosť byrokracie – Parkinsonov zákon : práca sa rozrastá do takej miery, aby vyplnila čas, ktorý je potrebný na jej vykonanie. – týka sa to orgánov verejnej správy. Vedie k trérovanej neschopnosti.
- Byrokratický ritualizmus - samoučelné dodržiavanie predpisov...premena z prostriedku na cieľ činnosti organizácie.
- Nekompetentnosť obsadzovania pozície – Peterov princíp
- Inercia byrokracie - tendencia pretrvávajúť v nezmenenej podobe aj po zmenách soc. prostredia

Sociálne skupiny

Organizácia - Totálna inštitúcia

Ervin Goffman:

„**totálna inštitúcia**“: je organizácia, ktorá vytvára svojim členom prostredie, ktoré sa v zásade líši od bežného životného sveta. Riadi život určitej časti občanov, ktorí sú izolovaní, ich individualita je potlačená, ich životy riadené vedením organizácie. Toto miesto slúži ako bydlisko, aj ako pracovisko, kde väčší počet jedincov izolovaných od vonkajšieho sveta kolektívne realizuje uzavretý spôsob života.

Skupiny totálnych inštitúcií:

- Inštitúcie pre *ľudí, ktorí sa o seba nevedia postarať*: (nevládni starí ľudia, siroty, handicapovaní ľudia)
- Inštitúcia pre tých, *ktorí sa nevedia o seba postarať a sú pre spoločnosť rizikovi* (nemocnice pre nákazlivé ochorenia)
- Inštitúcia *pre ochranu spoločnosti pred nebezpečnými osobami* (väzenia)
- Inštitúcie *pre realizáciu určitých technických záležitostí spoločnosti* (kasárne, námorné lode, internaté školy)
- Inštitúcie, *umožňujúce členom stiahnutie sa do zvláštneho chráneného prostredia* (kláštory)

Sociálne skupiny

Organizácia - Totálna inštitúcia

Všeobecné znaky a charakteristiky totálnych inštitúcií (T.I):

- Spájajú do seba činnosti, ktoré sú bežne v normálnom živote prevádzané oddelene a na rôznych miestach (spánok, práca, voľný čas)
- Všetko sa realizuje v tom istom priestore, pod dohľadom jednej authority, podľa záväzného predpisu.
- Medzi personálom a klientom je veľký odstup, nepriechodnosť vrstvy. Sú akoby proti sebe stojaci. Nevyhnutná je úcta k personálu, permissívna pozícia chovanca k nim.
- Čo sa týka práce, neexistuje vzťah vykonaná práca – odmena, a všetka činnosť je vynútená v rôznej miere.
- Proces mortifikácie – umŕtvovania u vstupujúcich jedincov a chovancov

Regrutácia do T.I má mnohé spôsoby:

- Nedobrovoľný vstup: pracovný tábor, väzenie
- Dobrovoľný vstup: kláštor,
- Utitilárny vstup: pobyt v kasárni vnímaný ako čestná služba nie ako trest,

Sociálne skupiny

Organizácia - Totálna inštitúcia

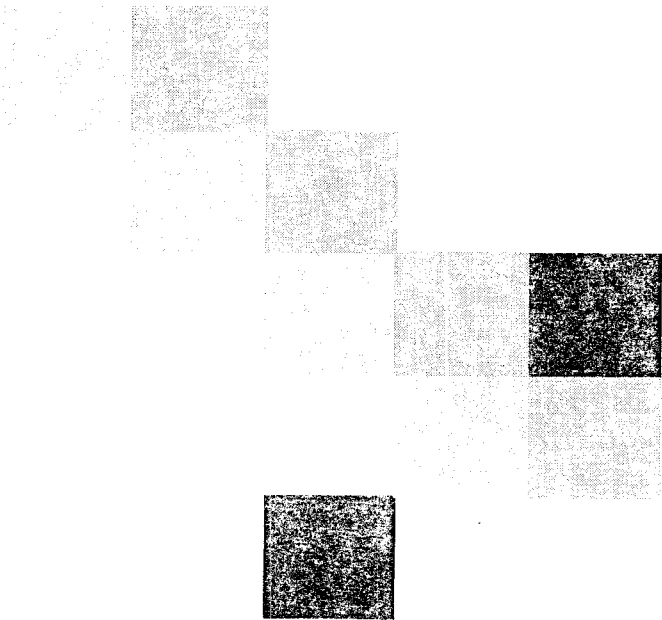
Proces mortifikácie – umŕtvovania v T.I. zahŕňa: (líši sa v závislosti od typu inštitúcie)

- **Strata všetkých doteraz získaných sociálnych rolí.** Pridelený je jeden stigmatizovaný status. Standardizácia chovanca, člena (ostrihanie, uniforma, pridelenie čísla, odobratie mena, väzenie, dezinfikovanie)
- **Neexistencia súkromia,** vždy v prítomnosti v kontakte s inými, kontroly. Kolektívne spoločné načasovanie denných aktivít Nevlastnia osobné predmety, len zapožičané veci.
- Pokusy chrániť svoju osobnosť sú atakované a penalizované, **autonómia v správaní sa trestá** prinútením k aktívnej účasti na deštrukcii vlastnej osobnosti
- Každý príslušník aparátu má **právo penalizovať** správanie chovanca
- Nadmerný počet **všadeprítomných pravidiel**

Na umŕtvovacie mechanizmy sa reaguje jedným z nasledovných mechanizmov, alebo ich kombináciami:

- **Regresiou:** subjektívna forma úteku z reality
- **Rebeliou:** ignorovanie pravidiel, najčastejšia je v úvode
- **Kolonizácia:** snaha o existenciu s maximom možných výhod...budovanie si pohodia,
- **Konverziou:** chovanec prijíma optiku personálu, spolupracuje aj na úkor kolegov

Socializáció

Socializácia

Mimo spoločnosti človek nemôže nadobudnúť špecifické ľudské vlastnosti (vidno to na prípadoch vlčích detí). Človek sa rodí s minimálnou výbavou inštinktov, na prežitie v prírodnom prostredí. Z človeka biologického sa prostredníctvom výchovy stáva rozvinutá ľudská bytosť.

- Je proces sociálneho učenia, v ktorom si jednotlivec osvojuje kultúru (normy a hodnoty) vlastnej spoločnosti a formuje sa ako sociálna, aj ako individuálna bytosť.
- Plní dve hlavné funkcie:
 - jedincovi umožní sa stať spoločenskou bytosťou ako aj individuálnou osobnosťou
 - spoločnosti zabezpečí prežitie a to odovzdávaním nahromadenej kultúry novým generáciám
- Jej súčasťou je: **Internalizácia**, alebo Interiorizácia: osvojovanie si, znútornenie soc. noriem a a iných prvkov kultúry.

Sociologické teórie socializácie

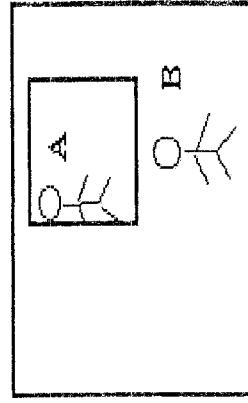
Socializácii sa podstatne venovali predstavitelia symbolického interakcionizmu. (CH..H.Cooley, G.H.Mead), a sociálnej dramaturgie (E.Goffman).

Teória Ch.H.Cooleyho: „Teória zrkadlového JA“ je založená na téze, že ľudia získavajú svoju predstavu o sebe na základe interakčných procesov s inými. Predstava o sebe teda nie je len dôsledkom pozorovania samého seba, ale aj dôsledkom dojmov z toho, ako ich asi vnímajú iní ľudia. Celý proces má 3 fázy:

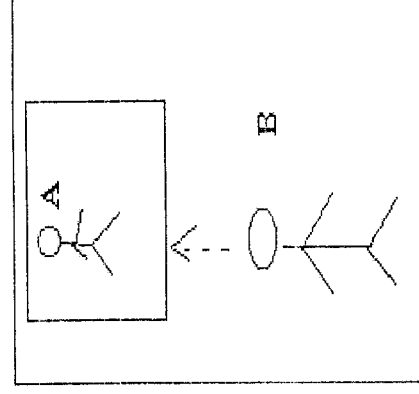
- najprv si jedinec predstavuje, aký sa zdá byť iným ľuďom,
- potom si predstavuje ako ho asi iní vnímajú,
- napokon si utvorí kombináciu predstáv o sebe.

Vzniká pocit JA, v podobe hrdošti, alebo potupy.. teda určité pociťovanie jeho samého. *Funguje teda vzťahovosť -dôležité je to na koho sa teda pozerá a hľadá priťom seba.*

sociálne ja je vlastne:

porovnanie

podstata
Zrkadlového JA

Sociologické teórie socializácie

Teória G.H.Meada

nadväzuje na Cooleyho interakcionizmus. Proces vývinu osobnosti je procesom sebauvedomenia, vytvorenia vlastného JA.

Mead rozlišuje *neverbálne* a *verbálne obdobie* vývinu osobnosti.

V *neverbálnom* dieťa 1. *napodobňuje pohyby iných (gestá)*. →

Vo *verbálnom* Mead rozlišuje 2. *nižšie (play)* → 3. *vyššie štádium hier (game)*

- V prvom nižšom štádiu neorganizovaných hier (play) dieťa napodobňuje roly – učí sa vidieť svet. Preberanie rol Mead nazval mentálnym zmocňovaním sa nazerania iných. Napríklad sa hrá na mamičku.
- V druhom štádiu organizovaných hier (game) sa dieťa učí vzťahom medzi rolami (vek 8-9) t.j. spoznáva pravidlá. Osvojuje si očakávané správania, ktoré sa viažu k viacerým rolám. Rozoznáva a osvojuje si všeobecné a skupinové očakávania spájané s veľkým množstvom sociálnych rolí, ktoré je schopné aj prevziať.
- Pozoruhodné v Meadovej teórii sú dvojice pojmov: „významní iní“ a „generalizovaní iní“. Významní iní sú pre rozvoj jednotlivca najpodstatnejší, stoja najbližšie; (otec, matka, najzákladnejší sprostredkovatelia) generalizovaní iní znamenajú ostatných členov spoločnosti. Dieťa následne rozmyšľa systémom: 1) urobím zle -mama ma potrestá, 2) urobím zle -mama a rodina ma potrestajú, 3) „nikomu sa nepáči, keď robím zle.“ generalizovaní iní ma následne potrestajú.

Sociologické teórie socializácie

Teória E. Goffmana

Sa označuje aj ako dramaturgický prístup. Nazdával sa, že ľudia nemajú žiadnu osobnosť, len tú, ktorú práve prezentujú iným. Ľudia stavajú svoju stratégiu správania sa, obliekania, štýlu, cieľovo, aby vyvolali dojem. Ľudia si vedome vytvárajú predstavy o sebe, ktoré sú určené na prezentáciu iným ľuďom. Preto nemajú len jedno JA, ale majú ich pripravených hneď niekoľko pre rôzne situácie. Problematika „zachovania si svojej tváre“.

Štádiá a druhy socializácie

Primárna socializácia

- Obdobie detstva a dospievania
- Asymetrické nerovnomerné pôsobenie zo strany spoločnosti
- Pasívne prispôbovanie sa
- Dominuje učenie a výchova
- Rozvoj jazykových schopností, učenie sa sebakontrolou
- Dôležitá je **Anticipatívna socializácia** (učenie sa budúcim rolám, ktoré ešte nevykonávame, napr. hra na rodiča, príprava na povolanie)
- Hlavné socializačné činitele: rodina, rovesníci, školské zariadenie

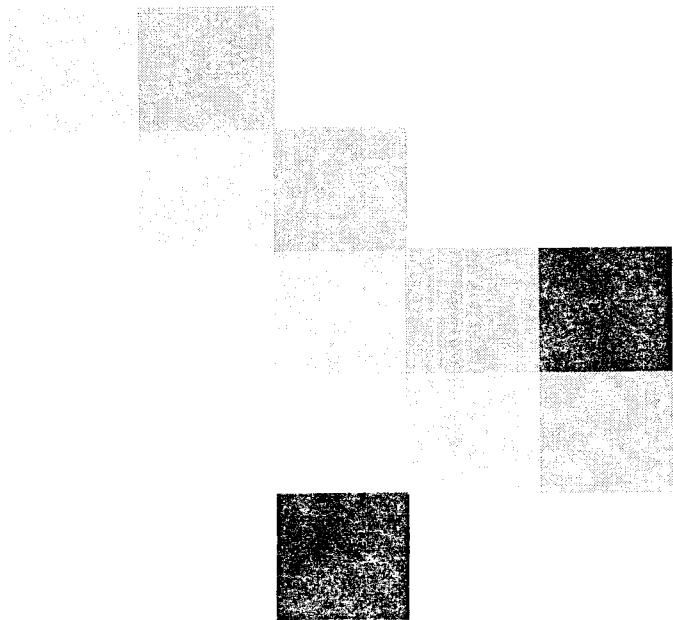
Sekundárna socializácia

- Prebieha v období dospelosti: 1. socializácia v produktívnom veku, 2. socializácia v post produktívnom veku
- Symetrickejšie vzájomné pôsobenie jedinec – spoločnosť (jedinci si prispôbojú role), reagujú na ne vlastným postojom.
- Veľa nových životných situácií
- Rozvíjajú sa tu predošlé vedomosti a zároveň sa jedinec prispôbojuje novým udalostiam
- Hlavné social. činitele: vlastná rodina, pracovné, susedské, a priateľské sk., médiá, org.

Resocializácia

- Je procesom kde si jednotlivec, osvojuje nové sociálne roly, hodnoty, normy, poznatky, (prípadne sa aj odnaučí od starých, ktoré si pôvodne osvojil, ale časom sa stali spoločensky nevhodnými), kvôli zmeneným spoločenským podmienkam.

Rodina a manželstvo

Rodina

- patrí k základným spoločenským inštitúciám spoločenského života ľudí. V rôznych spoločnostiach a v rôznych historických dobách nachádzame najrôznejšie podoby rodiny a organizácie rodinného života.
- sociálna skupina zložená z dvoch, alebo viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, ktoré sú spojené manželskými, pokrvnými, alebo adoptívnymi väzkami. Je charakteristická viacgeneračnosťou (teda je jasný fakt, že rodinou nemôže byť iba manželský pár)
- rodina plní nasledujúce funkcie: (funkcionalistický pohľad) (vedieť charakterizovať)
 - * biologickú reprodukciu
 - * ekonomickú f.
 - * ochrannú f.
 - * socializačnú f.
 - * emočnú f.
 - * funkciu prenosu sociálneho statusu (askripcia)
 - * reguláciu sexuálneho správania

Konfliktualisti zasa tvrdia, že rodina je miestom utláčania a znevýhodňuje niektorých jej členov (deti, ženy).

Typy rodiny

- Podľa formy usporiadania rodiny:
 - **Nukleárna rodina** (2 generácie = rodičia + deti)
 - Nukleárna úplná rodina* (2 rodičia + deti, môžu byť aj adoptívne)
 - Nukleárna neúplná rodina* (1 rodič + deti, môžu byť aj adoptívne)
 - **Nukleárna orientačná rodina** (tu sa človek narodil, má status dieťaťa)
 - Nukleárna rozmnožovacia = prokreačná rodina** (tu má status rodiča)
 - **Rozšírená rodina** (2 a viac nukleárnych rodín, rozvetvená,)
- Podľa vzoru autority:
 - **Patriarchálna** (autorita muža otca)
 - **Matriarchálna** (autorita ženy matky)
 - **Egalitárna** (autorita oboch rodičov)
- Podľa odvodzovania pôvodu potomstva:
 - **Patrilineárna** (dedičnosť statusu a majetku po otcovi)
 - **Matrilineárna** (dedičnosť statusu a majetku po matke)
 - **Bilineárna** (dedičnosť statusu a majetku po oboch rodičoch)

Životný cyklus rodiny

má svoje fázy:

- **1. Výber manželského partnera:**
Endogamia: výber partnera z rovnakého prostredia teda rovnakej sociálnej skupiny,
Exogamia: výber partnera z iného sociálneho prostredia, teda inej sociálnej skupiny, vrstvy, triedy, kasty,
Homogamia: (volím partnera s príbuznými vlastnosťami),
Heterogamia: (volím partnera s inými vlastnosťami)
- **2. Uzavretie manželstva a vznik rodiny:**
je spojené s náboženským, alebo spoločenským, či štátnym obradom.
- **3. Obdobie trvania manželstva a rodiny:**
v období bez detí prebieha prispôbovanie sa partnerov,
v období výchovy detí plní rodina všetky funkcie ktoré má
v dobe odchodu detí z rodiny, problémy spôsobuje iba proces starnutia a zmeny s ním súvisiace
- **4. Zánik rodiny:** soc. skutočnosti rozvod, rozchod, alebo smrť jedného z manželských partnerov, mení aj charakteristiky rodiny (nap. posun z úplnej do neúplnej nukleárnej rodiny....), alebo ukončuje jej trvanie.

Manželstvo

- Manželský vzťah sa obyčajne vymedzuje ako sociálne uznané a zväčša i formálne uzavreté, relatívne dlhodobé spoluzitie dospelého muža a dospeljej ženy.

Typy manželstiev:

- **Monogamia** (manželstvo jedného muža a jednej ženy)
- **Polygamia** (manželstvo jednej osoby s niekoľkými osobami)
polygýniu – manželstvo jedného muža s viacerými ženami – mnohoženstvo,
polyandria – manželstvo jednej ženy s viacerými mužmi – mnohomužstvo
- **Skupinové manželstvo** (viac mužov a žien)

Západná moderná rodina /P. Berger/

Znaky západnej modernej rodiny:

- Západná nukleárna rodina vyrastá z judo-kresťanských ideových systémov. Bola primerane malá a mobilná na to, aby umožnila jednotlivcovi participáciu na modernizačnom procese a zároveň dostatočne stmelená, aby táto participácia bola ľudsky tolerovateľná.
- Už v stredoveku v rodinách vyšších tried ako boli triedy sedliacke, existoval dost' vysoký stupeň individualizácie jej členov. Pomaly sa odpájali členovia rodiny, ktorí odchádzali za prácou, za ktorú získavali peniaze, svoju nezávislosť a neobmedzenú mobilitu
- Výrobná práca (produkcia) sa oddelila od rodiny, tá prestala byť jednotkou výroby, ale začala byť jednotkou iba spotrebnou.
- Zvýšil sa blahobyt a začali sa meniť vzťahy a ich kvalita uprostred rodiny
- „Vynález detstva“ – začal sa predlžovať čas detstva a potrebnej prípravy na povolanie, od pôvodného očakávaného nástupu ekonomicky produktívneho veku u mladého človeka.
- Jednotlivec nezávisle na rodinných väzbách sa sám o sebe stáva základnou politickou jednotkou.
- Kontrola rodičov nad životom detí sa výrazne znížila nástupom školského systému
- Nastalo oddelenie verejnej a súkromnej sféry života, objav súkromného života v rodine
- Tradičná rola otca sa podkopáva, synovia sa stávajú vo sfére obchodu zmluvnými partnermi otcov

Zamestnaná žena

/Ivo Možný/

- Zamestnanie, ako všeobecne prevažujúci spôsob práce, nemá dlhú históriu. Úzke spojenie práce so zamestnaním sa ustanovilo až nejaký čas po priemyselnej revolúcii. Toto nedávne spojenie s novým aspektom zamestnania, ale zabúda na skutočnosť, že podstatná časť práce sa vykonáva mimo zamestnania a že väčšinu z toho robia v domácnosti ženy.
- Domáce práce a ich význam zdegradoval kapitalizmus, ktorý preferuje sféru reprodukcie pred sférou produkcie v rodine.
- Ekonomickú suverenitu a docenenie domácich prác dosiahli ženy na západe už v pred industriálnom období. V roľníckych hospodárstvách boli sice práce rodovo diferencované, ale nie rodovo stratifikované, túto rodovú stratifikáciu urobila až modernizácia.
- Priemyselná revolúcia oddelila bydlisko od pracoviska a tak sa ženy (zostávajúce doma) ocitli v druhoradej úlohe.
- Nové nástroje uľahčujúce prácu v domácnosti pomohli šíriť falošnú predstavu, že domáce práce sú v podstate „ničím“, nakoľko ich už vykonávajú stroje.

Existujú 3 spôsoby nazerania na daný problém zamestnania u žien:

1. konzervatívny - ženy nemajú pracovať a najmä nie matky, dievčatá sa majú inak vychovávať ako chlapci
2. neokenzervatívny – bezdetné ženy majú pracovať, žena skôr než sa vydá, získava kvalifikáciu, robí kým sa stane matkou a ku svojmu zamestnaniu sa vracia až vtedy, keď ju už deti až tak nepotrebnujú, v porovnaní so zamestnaním je pre ne dôležitejšia starostlivosť o vnúťatá a rodičov; ženský životný cyklus by mal mať 3 – fázový cyklus: žena robí, - stará sa o deti, - návrat k práci
3. egalitárny – 3-fázový model znižuje ženskú kvalifikáciu, to nie je zlučiteľné s rovnosťou šancí, je to v rozpore s ľudskými právami, osobitne so sociálnymi právami

Spoločenské zmeny v rodinách

- Obaja zamestnaní partneri (dvoj príjmová rodina)
- Dvoj kariérová rodina (dvoj osobná kariéra, teda kariérová orientácia u oboch z manželov)
- Pokles počet detí v rodine
- Nárast rozvodovosti
- Nárast kohabitácii (spolužitie partnerov bez uzavretia manželstva)
- Programovo bezdetné manželstvá
- Fenomén „Single“ (samostatne žijúci slobodný jednotlivec, bez záväzkov)
- Nástup nových foriem partnerského života
- Homosexuálne spolužitia
-